

CEMİL KOÇAK • İktidar ve Demokratlar

İletişim Yayınları 1695 • Araştırma-İnceleme Dizisi 281
ISBN-13: 978-975-05-0990-2 • ISBN-13: 978-975-05-0758-8 (Tk. No.)
© 2012 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1. BASKI 2012, İstanbul

EDITÖR Kerem Ünüvar
DIZI KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç
KAPAK Suat Aysu
KAPAK FOTOĞRAFI “Demokratlar” seçim sandığı sırasında
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Siyami Kuzu
DİZİN Burcu Tunakan
BASKI ve *CILT* Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11
Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Çağaloğlu 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

CEMİL KOÇAK

İktidar ve Demokratlar

Türkiye'de İki Partili
Siyâsî Sistemin
Kuruluş Yılları
(1945-1950)

CİLT 2

CEMİL KOÇAK, 1956'da İzmir'de doğdu. Orta öğrenimini İzmir'de tamamladıktan sonra, 1978'de SBF Basın-Yayın Yüksek Okulu'ndan mezun oldu. SBF'de yüksek lisans ve doktora eğitimine devâm etti (1978-1980). Âfet İnan Tarih Araştırmaları Ödülü'nü kazanan (1990) *Türkiye'de Millî Şef Dönemi (1938-1945)* yazarın doktora tezidir (1985). Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi doktorasından sonra, 1991 yılında Siyasal ve Sosyal Bilimler doçenti oldu. *Abdülhamid'in Mirası* (1990) ile Sedat Simavi Vakfı Sosyal Bilimler Ödülü'nü kazanan (1991) *Türk-Alman İlişkileri (1923-1939)* (1991) adlı araştırmaları yayımlandı. Makaleleri ve kitap tanıtım yazıları, başta *Tarih ve Toplum* ve *Toplumsal Tarih* olmak üzere, çeşitli dergilerde yayımlandı. Samet Ağaoglu'nun *Siyâsi Günlük; Demokrat Parti'nin Kuruluşu* adını taşıyan günlükünü (1992) ve Haldun Derin'in *Çankaya Özel Kalemini Anımsarken (1933-1951)* adlı anılarını (1995) yayına hazırladı. Sabancı Üniversitesi tarafından 1998 yılında yayımlanan *Birinci Meclis* adlı kitabın da editörlüğünü yaptı. 2003 yılında İletişim Yayınları tarafından *Umûmî Müfettişlikler (1927-1952)* adlı kitabı yayımlandı. *Belgelerle Heyeti Mahsusalar* kitabı da yine aynı yayınevinden 2005 yılında çıktı. Bunu *Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası* kitabı (2006) izledi. *Geçmişiniz İtinayla Temizlenir* (2009) başlıklı kitabında çeşitli yazılarını bir araya topladı. *Türkiye'de İki Partili Siyâsi Sistemin Kuruluş Yılları: İkinci Parti* (cilt 1) adlı çalışması 2010 yılında yayımlandı. Bunu 2011 yılında yayımlanan *Tek Parti Döneminde Muhalif Sesler* kitabı izledi. 1984-1999 yılları arasında TÜBİTAK'ta çalışan ve 2007'de profesör olan yazar, halen Sabancı Üniversitesi Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak, yakın dönem siyâsî târihimizle ilgili araştırmalarını sürdürmektedir.

YAZARIN KAYNAKÇA NOTU: Okuyucuların tam bir kaynakça künyesi elde edebilmeleri için son cilde kadar sabretmeleri gerekecek. Gerçi her cildin dipnotlarında kaynakları olabildiğince açık bir şekilde belirtiyorum, fakat yine de tam künyelerine ancak son ciltte yer verebileceğim. Bununla birlikte her cildin ayrı bir dizini bulunmaktadır.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	9
------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

“İKİNCİ PARTİ”NİN İLK ADIMLARI.....	15
1. DEMOKRAT PARTİ’NİN KURULUŞU.....	15
Demokrat Parti programı.....	47
ARA EK I: Demokrat Parti programı (1946).....	48
Demokrat Parti tüzüğü.....	64
ARA EK II: Demokrat Parti tüzüğü (1946).....	65
“İki parti arasındaki farklar”.....	76
Anayasal sorunlar.....	84
Anayasal bir sorun: Cumhurbaşkanlığı ve parti başkanlığı birlikteliği.....	88
Halkevleri sorunu.....	98
2. DEMOKRAT PARTİ’NİN ÖRGÜTLENMESİ.....	102
ARA EK III: Demokrat Parti’nin örgütlenmesi.....	103
Demokrat Parti teşkilâtı.....	126
İktidar ve “ikinci parti”.....	161
“İkinci parti” ve muvâzaa.....	165

“İkinci parti” ve iktidar partisi üzerindeki ilk etkileri.....	176
Kuruluş döneminde DP’nin kimliği üzerine görüşler: Bir tartışma.....	182
3. 46’NIN İVİR ZIVIR PARTİLERİ: 1945-1950 DÖNEMİNDE KURULAN SİYÂSÎ PARTİLERE GENEL BİR BAKIŞ.....	190
Partilerin kuruluş üslûbu.....	191
Ebedî muhalefet.....	193
Değişmez Genel Başkan.....	196
Sınıf, parti ve sosyalizm.....	196
İdeolojiler ve tartışma sınırı.....	197
Anayasa meseleleri: Temel hak ve özgürlükler, milletvekili genel seçimi, cumhurbaşkanı, İkinci Meclis, Anayasa Mahkemesi ve yargı bağımsızlığı.....	197
Polis ve jandarmaya dâir.....	206
Dine dâir.....	207
Kadın hakları.....	210
Sosyal politika: Sendikalar, grev, sosyal güvenlik, iş mahkemeleri ve işsizlik.....	212
Dış politika.....	213
Milliyetçilik ve ırkçılık.....	214
Ordu.....	215
Üniversite özerkliği.....	216
Köy Enstitüleri.....	216
Toprak reformu.....	216
İktisâdî ve mâlî mevzular.....	217
Gayri menkûl sâhipleri ile kirâlara dâir.....	218
Bürokrasi ve memurlara dâir.....	219
“Millî az[ın]lıklar meselesi”.....	219
Dilencilikle mücâdele.....	220
Bir gözlem ve bir saptama.....	220
ARA EK IV: 1945-1950 döneminde kurulan siyâsî partiler.....	221

4. CHP'DE TASFİYE	231
5. GÜMRÜK VE TEKEL BAKANI SUAT HAYRİ ÜRGÜPLÜ'NÜN YÜCE DİVAN'DA YARGILANMASI	234

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK DIŞ POLİTİKASININ ANA YÖRÜNGELERİ: TÜRK-AMERİKAN VE TÜRK-SOYJET İLİŞKİLERİ	243
Missouri'nin İstanbul'u ziyâreti	276
Ekonomik yardımlar	289
Sovyet taleplerine ilişkin bir tartışma	305
Siyâsî partiler ve dış politika	309

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İKTİDAR PARTİSİNİN KARŞI HAMLELERİ	323
1. İKİ DERECELİ MİLLETVEKİLİ ARA SEÇİMİ	323
2. İKTİDAR VE MUHALEFET PARTİLERİ AÇISINDAN İLK RAUND: BELEDİYE SEÇİMLERİ (I)	327
Belediye Kânunu'nun değiştirilmesi, belediye seçimi usûlünde değişiklik yapılması ve erken belediye seçimleri	327
3. CHP İKİNCİ OLAĞANÜSTÜ KURULTAYI	346
4. İKTİDAR VE MUHALEFET PARTİLERİ AÇISINDAN İLK RAUND: BELEDİYE SEÇİMLERİ (II)	378
Belediye seçimleri ve sonuçları	388
Belediye seçimlerine ilişkin siyâsî tartışmalar	394
5. MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ KÂNUNU'NUN DEĞİŞTİRİLMESİ VE TEK DERECELİ SEÇİM SİSTEMİNİN KABÛLÜ	408
6. CEMİYETLER KÂNUNU'NUN DEĞİŞTİRİLMESİ	421
7. İDÂREÎ UMÛMÎYEÎ VİLÂYET KÂNUNU'NDA YAPILAN DEĞİŞİKLİK VE İL GENEL MECLİSİ SEÇİMİ SİSTEMİNİN DEĞİŞTİRİLMESİ	428

8. SIKIYÖNETİMİN UZATILMASI.....	432
9. TÜRK BASIN BİRLİĞİ'NİN LAĞVEDİLMESİ.....	432
10. MATBUAT KÂNUNU'NUN 50. MADDESİNİN DEĞİŞTİRİLMESİ.....	434
11. BASIN SUÇLARI İÇİN AF YASASI.....	438
12. ÜNİVERSİTELER KÂNUNU: ÜNİVERSİTE ÖZERKLİĞİ (Mİ?).....	439
13. SOL ÜZERİNE TERÖR: TÜRK CEZÂ KÂNUNU'NUN 141 VE 142. MADDELERİNİN DEĞİŞTİRİLMESİ VE KAPSAMININ GENİŞLETİLMESİ.....	447

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MİLLETVEKİLİ ERKEN GENEL SEÇİMİ.....	455
1. DP'NİN SEÇİM PARADOKSU.....	455
2. SEÇİM MÜCÂDELESİ VE SİYÂSÎ GERGİNLİKLER.....	458
3. SEÇİM PROPAGANDALARI.....	470
DP ve seçim propagandası.....	470
DP'nin seçim beyannâmesi.....	471
CHP ve seçim propagandası.....	471
CHP'nin seçim beyannâmesi.....	472
Bağımsız adaylar ve seçim propagandası.....	475
4. PARTİLER VE ADAYLAR.....	477
CHP adayları.....	486
DP adayları.....	493
Genelkurmay eski Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak'ın adaylığı.....	503
5. '46 SEÇİMLERİ.....	513
Seçim sonuçları.....	515
'46 seçimleri' üzerine bir değerlendirme.....	524
SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRMELER.....	533
DİZİN.....	544

GİRİŞ

1946 yılının, 1945'in aksine, daha en başından hızlı ve önemli siyâsî gelişmelerle dolu olacağını tahmin etmek hiç de güç değildi. 1945 yılı, nasıl başında tek-partili durağan siyâsî rejimin önemsiz ve sıradan bir halkası olarak görüldüyse, 1946 yılı, aksine, şaşkırtıcı ve sürprizlerle dolu bir yıl olarak sahneye adım atmak üzereydi. Nitekim yıl hızlı ve hareketli başlayacak ve öyle de devâm edecektir.

1946 yılı başında asıl soru, siyâsî alanda son gelişmelerden sonra dahi sürpriz olup olmayacağı ya da eğer sürpriz olacaksa ne zaman ve nasıl olacağı şeklindeydi. Bu son soru, siyâsî sahnede rol alan, almak isteyen ya da almaya hazırlanan tüm aktörlerin yanıtlamakta güçlük çektikleri asıl soruydu. Asıl önemlisi de, hem iktidârın, hem de muhalefetin önde gelen temsilcilerinin bu soruyu yanıtlamakta güçlük çekmeleri idi. Gerçekten de 1946 yılı, 1945 yılının birikiminin siyâsî sonuçlarının görüleceği yıl olacaktı. Bu, belliydi; ama bu gelişmelerin sonuçları tamâmen ve net bir şekilde görülebilecek miydi, yoksa bütün bunlar bir noktada (artık o hangi noktaysa) son mu bulacaktı? Bilinen, 1946 yılının herkes için belirsizliklerle dolu bir siyâsî süreç olacağıydı. Daha baştan sonunun öngörülmesi imkânsızdı. Herşey ya da pek çok şey, atılacak adımlara ve sonuçlarına bağlıydı. Bu bakımdan 1946 yılı, iktidar için bir deneme, muhalefet açısından ise denenme yılıydı.

Bu yılın gelişmelerini ne iktidar, ne de muhalefet öngörebilirdi. 1945 yılında açılan kapıdan tam olarak nereye varacağı belli olmayan bir yola girilmişti. 1946 yılında bu yolda ilerlemeye devâm edilecek miydi? Ne yol açtı, ne de yolun nereye varacağı belirgindi. Yolun sonunu görmek imkânsız, kıvrımlarını hissetmek zordu. Yine de politik aktörlerin kendilerine uygun gördükleri yol haritaları elbette vardı. Güç olan, bu yol haritalarını siyâsi gelişmelere göre değiştirmeksizin uygulayabilmektir. Çatışan yol haritalarının ne gibi sonuçlar yaratabileceği ise, ancak heyecanla izlenebilirdi.

Bu süreci heyecanla izleyen geniş kitleler mevcuttu. Bunların arasından bâzıları, ama hepsi değil, zamanla sürece iştirâk etmeye de cesâret edebileceklerdir. 1946 yılı, bu bakımdan kitlelerin yeniden siyâsete geri döndükleri yıl olarak isimlendirilebilir. Süreç, sâdece geniş kitleler üzerinde değil, fakat bütün politik örgütler ve politik kişilikler üzerinde de derin etkiler yaratacaktır. Değişim bir sözcük olarak değil, fakat gerçek anlamı ile bu yıla damgasını vurmaya hazırlanıyordu. Diğer yandan, önemli olan değişimin yönü olduğu kadar, kendisi ve içeriğiydi de... Değişimin içeriği ve yöntemi de, değişimin kendisini şekillendiriyordu. Yine hayli karmaşık bir değişim sürecinden söz etmekteyiz. Bu sürecin temel özelliği, değişime hiçkimsenin tek başına damgasını vuramayacak olmasıdır. Değişimin yönü, şekli, yöntemi ve sonuçları, bütün politik güçlerin amansız mücadelesinin sonucuydu. Ama bu mücadelesinin sürüp süremeyeceği ya da ne kadar sürebileceği, 1946 yılı başında yanıtız kalan soruların en başında geliyordu.

Uzun ve krizlerle ilerleyecek bir sürecin ilk adımları yılın ilk günlerinde belirginleşti. 1945'in sancıları, nihâyet “ikinci parti”nin doğumuyla sonuçlandı. Elbette MKP'nin kuruluşunun üzerinden birkaç ay geçtikten sonra, yeni parti olsa olsa “üçüncü parti” olarak adlandırılabilirdi. Ancak, MKP, serinin ilk cildinde¹ açıklamaya çalıştığım nedenlerle, bir türlü “ikinci parti” ünvanını alamadığından, bu sıfat DP'ye kaldı. DP'nin doğumu yalnızca bir ilk adım mâhiyetindeydi. Politik arenadaki pek çok kişi için bu, uygun ve aynı zamanda yeterli bir adımdı. Bundan sonrası ayrıntılı bir şekil-

---

1 Bkz. Cemil Koçak, *İkinci Parti*, s. 516-542 ve 674-690.

de düşünülmemiştir. “İkinci parti”nin kuruluşu, 1945 yılında hazırlanan sürecin son halkası sayılmalıydı.

“İkinci parti” için politik arenada yer alanların farklı senaryoları vardı: İktidar açısından bakıldığında, “ikinci” ya da yeni parti, eskisinin yani iktidar partisinin gölgesinde ve denetiminde kalmalı; ayrıca SCF’nin düştüğü tuzaklardan da uzak durmalıydı. Bunun için yeterli ve gerekli bütün önlemlerin alınmış olduğu düşünülmüyordu. Celâl Bayar ve arkadaşlarının eski CHP’liler olarak bu senaryoda üzerlerine düşen rolü başarıyla oynayabilecekleri öngörülmüştü. Dışarıdan bakanlar açısından bu öngörünün doğruluk payı yüksek olmalıydı. Gerçekten de “ikinci parti”nin kurucuları güvenilir kişilerdi. Acaba bu, “ikinci parti”nin de bütünüyle güvenilir olmasının garantisi olabilir miydi sorusu gâlibâ ikinci plânda kalmıştı. “İkinci parti”nin kurucularının tam olarak neler düşündüğü ise bilinemez bir konuydu; onların öngörüsü ile iktidârınkinin ne kadar örtüştüğü tahmin bile edilemezdi. Bütün bu sorular yılın ilk günlerinde siyâsî gündemi oluşturuyordu.

Bu kitapta, bu soruların yanıtının öyle düşünüldüğü ya da sanıldığı gibi kolayca verilemediğinin öyküsünü izleyeceğiz. Bu, “ikinci parti”nin/DP’nin kuruluş öyküsüdür. Öykünün analizi, onu bir kriz öyküsü olarak tanımlayabileceğimizi gösteriyor. 1946 yılında Türkiye’de, aradan geçen onbeş yıldan sonra, yeniden iki parti bulunuyordu ve rejimin iki partili bir sistemi ne ölçüde tolere edebileceği sorusuna verilebilecek o denli kolay bir yanıt yoktu. Aksine, krizin doğması için çok zamâna da ihtiyaç duyulmadı. SCF’nin başına gelenler, çok geçmeden “ikinci parti”nin de başına gelmeye başladı. Kriz, 1946 yılının kış aylarında hemen ortaya çıktı. SCF’ye yönelik ne kadar isnad varsa,² DP için de ezbere bir şekilde yeniden gündeme ge(itiri)ldi. Eğer öykü eskisi gibi devâm edecekse, öykünün sonunun da aynı olmaması için hiçbir neden yokmuş gibi görünüyordu. Tek-partili rejim anlayışı içinde “ikinci parti”ye ne ölçüde ve ne kadar yer olduğu sorgulanmaya muhtaç bir konuydu. SCF zamânında olduğu gibi, iktidar ile muhalefet arasında bu konuda siyâsî bir mutâbakat olmadığı da açıkça görüldü. Dahası, partiler rejimi açıkça siyâsî kriz anlamına gelmişti. Krizin ne

2 Bkz. Cemil Koçak, *Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası (BİSCF)*.

zaman ve nasıl ortadan kaldırılacağı belirsizdi. Hattâ krizin atlatılıp atlatılmayacağı da belirsizdi. Kriz, zamanla rejim krizi hâline de gelecektir. Ama bu son süreci bir sonraki ciltte ele alacağım.

Bu kitapta, kuruluş aşamasındaki iki partili siyâsi sistemin ilk aylarının ve sözünü ettiğim siyâsi krizin öyküsünü, gerek iktidar ve gerekse muhalefet penceresinden analiz etmeye çalışacağım. Tezim basit: Kabaca 1946 yılı başından başlayarak 1947 yılının Temmuz ayına ve hattâ sonbaharına dek ilerleyen derin bir krizden/rejim krizinden söz ediyorum ve krizin adını da “ikinci parti”nin/muhalefetin meşrûluk krizi olarak tanımlıyorum. Kriz, iktidar açısından “ikinci parti”nin siyâsi meşrûluk krizi idi. Muhalefet açısından ise, iktidârın meşrûluğu krizi idi. Bu türden bir siyâsi tartışma ve çatışma şiddetli ögeler içeriyordu ve uzlaşma imkânını da kendiliğinden azaltıyordu. Nitekim, krizin yaklaşık birbuçuk yıllık sürecinde, zaman içinde evrildiğine, kimi zaman düşük tempo ile sürdüğüne ve kimi zaman da alevlendiğine tanık olacağız. Fakat kriz, öneminden hiçbir şey yitirmeksizin zamanla zirveye ulaşacaktır. Bu ciltte, özel olarak krizin turmanmaya başladığı dönemi, yâni DP'nin kuruluşundan Temmuz seçimlerine kadar geçen süreci ayrıntılı bir şekilde gözden geçirmeyi öneriyorum. Krizin zirveye ulaşacağı dönemi ise bir sonraki cilde bırakıyorum.

Krizden çıkış için iktidâra göre asıl görev muhalefete düşüyordu. Eğer “ikinci parti” kendisine terk edilmiş olan dar siyâsi alanda kalmaya karar verirse ve iktidârın kendisine sunmuş olduğu meşrûluk alanını terk etmezse, bu takdirde kriz de kendiliğinden sona ererdi. Aksi hâlde, 1945 yılındaki bütün gelişmeler, maalesef tâlihsiz ve daha öncekilere benzer bir şekilde, arzu edilmeyen sonuçlara varabilirdi. İktidârın “ikinci parti”yi terbiye yöntemi, geçmiş siyâsi deneyimlerin olumsuz sonuçlarını hatırlatarak, muhalefeti tehdit ve şantaj ile yola getirmekten geçiyordu. İktidârın kırbacının şaklayıp şaklamayacağını ya da ne zaman ve ne şekilde şaklayacağını öngörmek muhalefetin en zorlu görev alanına giriyordu. İktidârın elini kolunu bağlayan ya da bağlayacak o kadar dar yasal zemin vardı ki, muhalefetin yasal korunma zırhı son derece ince sayılırdı. “İkinci parti”nin varlığını sürdürdürebilmesi ancak bu ince zırhın içinde ve onun sâyesinde mümkün olabilirdi ve bu o kadar da kolay değildi. Devâsa iktidar imkânları, yeni oluşan par-

tiler sistemini uygun ya da gerekli gördüğü anda ortadan kaldıracak bütün yasal imkânlarla sâhipti. Yasalar, tek-parti döneminin ve tek-partili rejimin yasalarıydı ve 1946 yılının başında bunların değiştirilmesi için hiçbir girişimde bulunulmamıştı. İktidar, yasal bakımdan kendisini savunmasız bırakmak gibi bir niyeti olmadığını ortaya koymuştu bile... Bu bakımdan öykünün ilerleyen kısımlarında siyasî inisiyatifin esas olarak iktidarın elinde olduğu görmemek imkânsızdır.

“İkinci parti”ye gelince... Muhalefet, yalnızca toplum üzerindeki siyâsî meşrûluğunun ağırlığına güvenebilecek konumdaydı. İktidâra karşı yegâne kozu, toplum üzerindeki siyâsî meşrûluğunu yitirmemektir. Bunun için siyâsî açıdan yanlış adım atmaması gerekiyordu ve toplumdan tecrid olmamak için çaba harcamalıydı. Muhalefetin yegâne güvencesi, âdetâ o zamâna kadar sesi soluğu çıkmaz ve ne derece güvenilebilir olduğu da hayli tartışmalı olan toplumun kendisi idi. Toplumun kendisine sâhip çıkmaması durumunda “ikinci parti”nin âkıbetinin geçmişteki tecrübelerden daha farklı olması için herhangi bir neden yoktu. Bu bakımdan yeni partinin kurucularının temkinli olmak zorunda kalmaları kaçınılmazdı. Meşrûluğuna hâle gelmesi hâlinde “ikinci parti”den geriye hiçbir şey kalmazdı!

Muhalefetin bir de uluslararası politik ortamdan güç alması söz konusuydu. Muhalefetin meşrûluk sorunu, aslında bir bakıma Türkiye’nin dış politika manevraları ile eş anlamlı hâle gelmişti. Ankara, Batı ittifakı içinde kendisine sağlam bir yer bulabilmek için çaba harcadıkça, “ikinci parti”nin hayâtiyetini sürdürme şansı da artıyordu. Diğer yandan, soğuk savaş ve Sovyet tehdidi, yeneden tek-partili rejime dönüş imkânını sunan önemli bir argümandı. İktidar açısından bu güç ortamda bir de muhalefetle uğraşmak gereği önemli bir meşrû argüman olarak her zaman gündemdediydi. Ne de olsa, zor zamanlarda rejimin niteliğinin ne olması gerektiği konusunda tartışma açılmaması yönündeki zihniyet, eski bir alışkanlıktı... Muhalefet ise, Ankara’nın dış politika manevraları arasında kendisine güvenli bir konum yaratabilme telâşındaydı. Bu bakımdan iktidarın özellikle de ABD ile ilişkileri, muhalefetin meşrûluk sorunu açısından önemli bir etken sayılabilirdi. İktidarın taktikleri, muhalefetin araçlarıydı.